

INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

MATERIALE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE
SERIE NOUĂ, SUPPLEMENTUM III

IN MEMORIAM
EUGEN NICOLAE

EDITAT DE
ROXANA DOBRESCU, AUREL VÎLCU

BUCUREȘTI
2025

COPERTA: Dan Iulian MĂRGĂRIT

**MCA SERIE NOUĂ
SUPPLEMENTUM III**

www.mcajournal.ro

**Tehnoredactor: Ofelia COȘMAN
Secretar de redacție: Dana COSTIN**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

In memoriam Eugen Nicolae / ed.: Roxana Dobrescu, Aurel Vîlcu -

Târgoviște: Cetatea de scaun, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-606-537-820-9

I. Dobrescu, Roxana (ed.)

II. Vîlcu, Aurel (ed.)

902

929

**Toate articolele publicate în *Materiale și Cercetări Arheologice* sunt *peer-reviewed*.
Materiale și Cercetări Arheologice este indexată în următoarele baze de date:
Persée, Copernicus, ERIH PLUS, Scopus, CEEOL, EBSCO și DOAJ.**

Acest volum a fost editat cu sprijinul financiar al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”.

(1955–2024)

SUMAR / SOMMAIRE / CONTENTS

Aurel VÎLCU <i>In memoriam</i> Eugen Nicolae.....	9
Georges DEPEYROT Eugen Nicolae et cinq siècles de numismatique Eugen Nicolae and five centuries of numismatics	31
Adina BORONEANȚ, Monica MĂRGĂRIT One man’s trash is another man’s treasure – the case of the osseous debitage waste from Drăgușeni – <i>Ostrov</i>	39
David BACIU, Adrian BĂLĂȘESCU Preliminary study of the faunal material discovered in an Early Eneolithic feature from Alexandria – <i>Limonagiul</i> settlement (Teleorman County). 2019–2021 campaigns.....	59
Radu BĂJENARU Poveste din trecut. Despre descoperirea depozitului de topoare de la Sinaia A tale from the past. The discovery of the Sinaia axe-hoard	83
Gabriel Mircea TALMAȚCHI Două tezaure de semne monetare descoperite în zona de coastă a Mării Negre din teritoriul istro-pontic Two hoards of monetary signs discovered in the Black Sea coastal area of the Istro-Pontic area.....	99
Pierre DUPONT Transport amphoras of “Milesian” type: originals and local imitations.....	111
Theodor ISVORANU Monede din perioada romană imperială descoperite în zona Orheiului (Republica Moldova) Roman imperial coins from the Orhei area (Republic of Moldova)	119
Lucian MUNTEANU, Lăcrămioara-Elena ISTINA Noi informații despre tezaurul monetar roman imperial de la Măgirești (jud. Bacău) (CHRE 16297) New information on the Roman imperial monetary hoard from Măgirești (Bacău County) (CHRE 16297)	139
Mihai DIMA Monede romane dintr-o colecție constituită la Ostrov, jud. Constanța A collection of Roman coins found at Ostrov, Constanța County.....	159
Constantin C. PETOLESCU <i>Cohors II Dacorum</i> . Două trupe auxiliare romane cu număr de ordine identic <i>Cohors II Dacorum</i> . Two Roman auxiliary troops with identical numerical identifiers	173
Radu ARDEVAN, Alin PRALEA Monete antice din colecția lui Ioan Mihályi de Apșa Ancient coins from the collection of Ioan Mihályi de Apșa	177
Mircea DABÎCA, Theodor ISVORANU Cercetări arheologice la Histria, sectorul Sud (2018–2024). Descoperiri monetare Archaeological research at Histria, the South sector (2018–2024). Coin finds.....	189
Adriana PANAITE Roman roads in Moesia Inferior in the Black Sea coast area	213
Marius BLASKÓ, Zsuzsanna KOPECZNY, Róbert GINDELE, Gergely SZENTHE, Ștefan POPA, Erwin GÁLL Dating grave no. 97 from Vălcani in the light of numismatic and radiocarbon research – contributions to the chronology of H.1.....	237

Aurel-Daniel STĂNICĂ	
Între bizantini și tătari. Cimitirul de la Isaccea – <i>Bagola</i>	
Between Byzantines and Tatars. The necropolis from Isaccea – <i>Bagola</i>	249
Oana DAMIAN	
Despre prezența Hoardei de Aur în situl bizantin de la Nufăru (județul Tulcea)	
The Golden Horde and the Byzantine archaeological site at Nufăru (Tulcea County)	295
Ana BOLDUREANU	
Un fragment din tezaurul de monede tătărești descoperit la Inești, Raionul Telenești, Republica Moldova	
A fragment of the Tatar coin hoard discovered in Inești, Telenești district, Republic of Moldova.....	303
Monica DEJAN, Ana BOLDUREANU	
Considerații despre câteva monede tătărești descoperite în zona Cetății de Scaun a Sucevei	
(a doua jumătate a secolului XIV)	
Considerations about a few Tatar coins discovered in the Suceava Fortress area	
(second half of the 14 th century).....	313
Letiția NISTOR, Adrian BĂTRÎNA	
Vestigiile bisericii lui Alexandru cel Bun de la Mănăstirea Bistrița (județul Neamț). Propuneri de reconstituire	
arhitecturală	
The remains of the Bistrița monastery (Neamț County) founded by Alexander the Good. Proposals for	
architectural reconstructions.....	319
Lilia DERGACIOVA, Alexandr ALEXANDROV	
Matrița sigilară a unui demnitar din sfatul domnesc al lui Ștefan II, domnitorul Țării de Jos a Moldovei	
The seal of a dignitary member in the Princely Council of Stephen II, Prince of Lower Moldova	337
Ioan-Aurel POP, Alexandru SIMON	
Bani pentru cruciadă: Rapoarte sieneze din primăvara anului 1476	
Money for the Crusade: Sieneze Reports from Spring 1476.....	341
Alexandru SIMON	
Documente și monede: <i>Petrusian</i> și lancu de Hunedoara	
Documents and coins: <i>Petrusian</i> and John Hunyadi	349
Gabriel CUSTUREA, Ana-Maria VELTER	
Câteva monede rare din colecția muzeului constănțean	
A few rare coins in the collection of the Constanța Museum	357
Florin Gabriel PETRICĂ, Minodora CÂRCIUMARU, Ovidiu CÎRSTINA, Adrian IONIȚĂ	
Observații asupra a două morminte descoperite în necropola bisericii „Sfânta Vineri” de la	
Curtea Domnească din Târgoviște	
Remarks on two burials in the cemetery of the Sfânta Vineri church from the Royal Court of Târgoviște.....	363
Gabriel VASILE	
Despre un posibil ritual funerar la populațiile medievale din Muntenia prin prisma a doi indivizi descoperiți	
în cimitirul bisericii „Sf. Vineri” de la Curtea Domnească din Târgoviște	
On a possible funerary ritual of Medieval populations in Wallachia as indicated by two individuals buried	
in the cemetery of the Sfânta Vineri church from the Royal Court of Târgoviște	373
Adriana GAȘPAR	
Șoapte din trecut. Fragmente ceramice cu inscripții în limba osmană descoperite la Timișoara	
Whispers from the past. Pottery sherds with Osmanic language inscriptions from Timișoara	391
Daniela MARCU-ISTRATE, Cristian-Florin ANGHELESCU, Roxana BUGOI	
Introducere în studiul sticlei de fereastră descoperite la Catedrala Romano-Catolică și Palatul Episcopal	
din Alba Iulia	
An introduction to the study of the window glass from the Roman-Catholic Cathedral and the Bishop’s Palace	
in Alba-Iulia.....	409

Radu Gabriel DUMITRESCU	
Un nou lot din tezaurul de la Craiova – <i>Strada Nicolae Bălcescu</i> (Sec. XVII–XVIII)	
A new part of the Craiova hoard – <i>Nicolae Bălcescu Street</i> (17 th –18 th centuries).....	433
Mariana ŞLAPAC	
The contribution of the ottomans to the construction of the Vauban-type fortress in Kiliya.....	449
Corneliu Bogdan Nicolae BELDIANU, Camelia Silvia BELDIANU	
<i>Tsuba</i> cu scene evocatoare. O formă de manifestare a unei arte medalistice avant la lettre în Japonia perioadei Edo?	
<i>Tsuba</i> with evocative scenes. An avant la lettre manifestation form of medal art in Japan	463
Abrevieri / Abbreviations / Abbreviations	481

CONSIDERAȚII DESPRE CÂTEVA MONEDE TĂTĂREȘTI DESCOPERITE ÎN ZONA CETĂȚII DE SCAUN A SUCEVEI (A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIV)

Monica DEJAN^a, Ana BOLDUREANU^{b 1}

^a Muzeul Național al Bucovinei, Suceava; e-mail: monicadejan@yahoo.com

^b Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova; e-mail: anaboldureanu@yahoo.com

Keywords: Suceava, Cetatea de Scaun, coin hoard, Golden Horde, 14th century

Abstract: The chance discovery of four Tatar coins at Suceava – Câmpul Șanțurilor provided the opportunity to analyze the rare discoveries of Tatar coins to the west of the Prut River, but also to discuss the almost unknown existence of the Suceava settlement before the princely residence was moved here. Although quantitatively insignificant, these discoveries are a testimony to a time about which only archaeological research can provide information in the absence of documents from that epoch. The fact that the city of Suceava is already mentioned in the List of Far and Near Russian Cities (dated between 1388 and 1391) proves its earlier existence, and the Tatar coins are evidence of a status which determined the author of the List to include it in the category of urban settlements. The Tatar coins were known beginning in the second half of the 14th century, based on the existence of some powerful settlements on the east bank of the Prut River, such as those at Orheiul Vechi and Costești, even though following the civil war in the Golden Horde, these would soon decline.

Cuvinte-cheie: Suceava, Cetatea de Scaun, tezaur monetar, Hoarda de Aur, secolul XIV

Rezumat: Descoperirea unui tezaur de monede tătărești la Suceava – Câmpul Șanțurilor a oferit posibilitatea de a analiza descoperirile rare ale monedelor tătărești la vest de Prut, dar și de a discuta despre existența mai puțin cunoscută a așezării de la Suceava, înainte de mutarea reședinței domnești aici. Deși puțin semnificative cantitativ, aceste descoperiri sunt o mărturie a vremurilor despre care doar cercetările arheologice pot să ofere informații în lipsa unor documente de epocă. Faptul că, deja în Lista orașelor rusești îndepărtate și apropiate (datată între 1388 și 1391), este menționat orașul Suceava dovedește existența acestuia, iar monedele tătărești sunt o dovadă a unui statut care l-a făcut pe autorul Listei să-l includă în categoria așezărilor urbane. Apariția unor monede tătărești este firească din a doua jumătate a secolului XIV, în condițiile existenței la est de Prut a unor așezări puternice, cum sunt cele de la Orheiul Vechi și Costești, chiar dacă, în urma războiului civil din Hoarda de Aur, acestea aveau să decadă curând.

În istoria Sucevei medievale sunt câteva perioade care beneficiază de mai multă atenție, datorită informațiilor istorice și arheologice prin care acestea au putut fi relevate: domnia lui Petru I, cu prima atestare a cetății și orașului în anul 1388, domnia lui Alexandru cel Bun, cu aducerea moaștelor Sfântului Ioan cel Nou în 1415, domnia lui Ștefan cel Mare, cu numeroasele ei momente de cumpănă, domnia lui Petru Rareș, cu ridicarea bisericii Sfântul Dumitru în forma păstrată și astăzi și, la sfârșit, a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanu, care mută reședința domnească la Iași. Totuși, istoria Sucevei nu începe în anul 1388, deși nu există documente anterioare care să ofere informații despre ceea ce era Suceava înainte de acest an; cert este că documentele referitoare la cetate și la oraș înregistrează o stare de fapt: ambele existau la data mențiunii.

Deși anul 1388 este considerat drept prima atestare documentară a Sucevei, menționarea sa în *Lista orașelor rusești îndepărtate și apropiate* (datată între 1388–1391)² dovedește o existență mult mai timpurie a acestei așezări și poate indica, prin analogie, o vechime mai mare și pentru alte așezări urbane moldovene. În acest context, prezența lui Vasili Dmitrievici, fiul marelui cneaz al Moscovei, Dmitri Donskoi, în Moldova, la 1386, poate să fi avut o contribuție la răspândirea informațiilor despre orașele moldovene³.

Faptul că la Suceava cea mai intensă zonă locuită se găsește în centrul așezării, care păstrează și toate bisericile medievale, a făcut ca straturile de locuire anterioare să fie distruse și numai rar acestea să poată fi sesizate arheologic⁴. În plus, numeroasele distrugerii provocate de invazii, incendii sau cutremure au dus la refaceri succesive, multe dintre ele dificil de datat. Cu atât mai mult, rarele urme de locuire databile înainte de deceniile opt-nouă ale secolului XIV (când

¹ Ana Boldureanu a elaborat acest articol în cadrul proiectului „Patrimoniul istorico-arheologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală” (codul: 180101).

² Giurescu 1997, p. 71–72; Andronic 1965, p. 203–218.

³ „Această listă, alcătuită în jurul anului 1390, reflectă, însă, realități care nu puteau fi de dată foarte recentă: pentru ca unele din târgurile respective (Iași, Roman, Piatra Neamț sau Suceava) să prezinte un interes la data când au fost înscrise în listă, ele trebuie să-și fi dovedit cu câteva decenii mai înainte importanța, confirmată apoi și întărită de scurgerea timpului”, Gorovei 1983, p. 189–190.

⁴ Matei 1989, p. 48, 51.

deja se găsesc monede suficient de numeroase) sunt importante și demonstrează că așezarea de la Suceava exista și în faza prestatală⁵. Mintirea acelor „câmpuri” (formațiuni politice prestatale), ale căror urme se găsesc în documentele moldovenești, la care adăugăm numele unor boieri pământeni, ai căror înaintași coboară către mijlocul secolului XIV, nu pot fi dovedite, ci doar intuite, în absența unor informații scrise⁶. Arheologia poate ajuta într-o oarecare măsură la dovedirea unui astfel de „câmp” la Suceava, prin documentarea unui șanț de apărare, datat în fazele inițiale, între sfârșitul secolului XIII și începutul secolului XIV⁷. La această descoperire se mai adaugă una semnificativă: descoperirea unui engolpion, datat între secolele XIII–XIV, în imediata apropiere a primei mitropolii a Moldovei, ridicată de Petru I⁸. Pe suprafața atribuită astăzi curții domnești, pe stratul aflat imediat deasupra solului nederanjat, au fost descoperite fragmente ceramice de la vase de mari dimensiuni, decorate prin lustruire, așa numita „ceramică tătarască”⁹. Acest tip de vase a fost ulterior imitat de localnici, fragmente din aceste imitații fiind descoperite în locuințe datate cu monede de la sfârșitul secolului XIV și începutul secolului XV, ceea ce face dificilă atribuirea lor unei perioade timpurii¹⁰. În partea de est a ruinelor curții, în punctul „Șipot”, a fost descoperită o monedă bizantină, un follis anonim clasa C, datat în secolul XI¹¹, la care se adaugă un pandantiv de tip cruce înscrisă în cerc din aceeași epocă, iar la nord-vest de curtea domnească, în punctul „Drumul Național”, se găsea o așezare datată în secolele X–XI¹². În apropiere de Liceul „Ștefan cel Mare”, situat tot în zona centrală, cu ocazia construirii cinematografului, au fost descoperite vase și fragmente ceramice datate la sfârșitul secolului XIII¹³.

Dacă în zona centrală a orașului se poate identifica o locuire care se datează pe parcursul secolului XIII și în prima jumătate a secolului XIV, puternic afectată însă de dezvoltarea orașului în secolele următoare, în zona Cetății Sucevei, situația a fost mai favorabilă identificării unor astfel de urme timpurii și chiar a unor obiecte.

Cercetările arheologice extinse, care s-au desfășurat în zona de protecție a cetății, numită „Câmpul Șanțurilor”, au dus la descoperirea unor urme de locuire, care au fost distruse de cimitirul care se dezvoltă aici începând cu sfârșitul secolului XIV. Amenajarea mormintelor a distrus acest nivel, ca și șanțurile săpate de cazacii lui Timuș Hmelnițki, la mijlocul secolului XVII¹⁴. Extinderea cercetărilor din cimitirul existent pe „Câmpul Șanțurilor” a relevat, din nou, că multe dintre mormintele săpate au distrus locuințe mai vechi, existente în zonă pe parcursul secolului XIV, până la lucrările de amenajare a terenului pentru construcția cetății și a sistemului de apărare adiacent¹⁵. Deși nivelul de locuire din secolul XIV este observat pe porțiuni restrânse, acestea fiind distruse de permanentele refaceri realizate în zonă¹⁶, totuși acest nivel nu conține doar ceramică, ci și alte câteva obiecte provenind atât din săpăturile arheologice de la mijlocul secolului trecut de pe „Câmpul Șanțurilor”, cât și din cele realizate, la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, de Karl Romstorfer. Între acestea remarcăm pandantive în formă de topor miniatural și semilună, descoperite posibil tot pe „Câmpul Șanțurilor”. Aceste descoperiri, datate între secolele X–XIII în zonele lor de origine (în nordul și estul Europei), pot fi datate mai târziu la est de Carpați, unde se constată conservarea unor modele de podoabe o perioadă mai lungă de timp și o întârziere în receptarea unor modele noi¹⁷. Moneda tătarască descoperită în anul 1951, în aceeași zonă, provine din timpul domniei lui Canibek (1331–1357) și este o emisiune a monetăriei de la Saray al-cedid¹⁸. Acest șir de descoperiri demonstrează existența, pe suprafața situată la est de orașul Suceava, a unei așezări timpurii, fapt confirmat și de cele patru monede tătarăști prezentate aici. Piesele au fost achiziționate de Muzeul Național al Bucovinei, la începutul anilor '90 ai secolului trecut. Cel care le-a oferit spre vânzare a declarat că le-a găsit împreună, în zona platoului din fața cetății. Faptul că monedele sunt emisiuni realizate la distanță de timp unele de altele, după cum se va preciza mai jos, ne face să fim circumspecți în a le integra unui tezaur, fără să excludem această posibilitate. Mai sigur, ele au fost „culese” din zona respectivă, mai ales că se mai cunosc descoperiri de acest fel. Menționăm că, tot pe „Câmpul Șanțurilor”, a mai fost descoperit un tezaur, de asemenea achiziționat de muzeul din Suceava, datat câteva decenii mai târziu, dar care conține monede europene (din Polonia, Moldova și Boemia)¹⁹.

⁵ Matei 1988, p. 9; Matei 1989, p. 48.

⁶ Gorovei 2014, p. 43–51.

⁷ Busuioc 1970, p. 401–406; Emandi 1988, p. 12.

⁸ Batariuc, Hău 1998, p. 155–160.

⁹ Matei 1989, p. 51.

¹⁰ Batariuc 2010, p. 243–253.

¹¹ Matei 1963, p. 33; Gogu 1999–2001, p. 285.

¹² Matei 1963, p. 30–31.

¹³ Matei, Olteanu 1961, p. 121, nota 4.

¹⁴ *** 1954, p. 288–289.

¹⁵ Mitrea *et alii* 1955, p. 764; Martinovici 1961, p. 315–317.

¹⁶ Martinovici 1961, p. 317.

¹⁷ Popovici-Baltă, Ursulescu 1980, p. 95; Batariuc 1993, p. 238; Reabțeva 2012, p. 135.

¹⁸ Nicolae 1996, p. 187, 194.

¹⁹ Dejan 2008, p. 69.

Cele patru monede descoperite la Suceava sunt emisiuni de cupru bătute sub autoritatea Hoardei de Aur. Trei dintre ele reprezintă tipul monetar cel mai frecvent atestat în descoperirile izolate din secolul al XIV-lea pe întreg teritoriul Hoardei de Aur, inclusiv în spațiul dintre Nistru și Prut, dar și în zonele învecinate. Acestea conțin imaginea unei rozete pe avers și inscripția Saray al-cedid pe revers și au fost introduse în circulație de hanul Canibek (741–758 AH / 1341–1357) în a doua parte a domniei. Pe lângă monedele datate, purtând anii Hegirei 751 (1350–1351), 752 (1351–1352), 753 (1352–1353), 756 (1355–1356), 760 (1358–1359), 761 (1359–1360), au fost atestate și exemplare cu anul redat incomplet sau denaturat. După maniera de reproducere a anului de pe reversul pieselor, au fost evidențiate mai multe variante de emisiuni din aceiași ani²⁰. Aceste observații, coroborate de datele statistice ale descoperirilor, au dus la concluzia că baterea emisiunilor cu rozetă a avut loc în mai multe centre ale Hoardei de Aur, dar cu păstrarea numelui capitalei Saray al-cedid pe ele²¹. Eugen Nicolae a menționat că baterea acestui tip monetar s-a produs pe o perioadă mai lungă, fiind cunoscute piese care poartă ani ai Hegirei ce depășesc cu peste un deceniu domnia hanului Canibek²². Analiza stilistică a exemplarelor descoperite în diferite centre ale Hoardei a demonstrat existența unui mare număr de imitații ale emisiunilor cu rozetă și a evidențiat o tehnică de realizare distinctă de cea a emisiunilor oficiale, monedele fiind bătute pe bucăți de tablă de cupru, ceea ce ar explica forma lor neregulată²³. Și Eugen Nicolae a presupus că o bună parte din emisiunile cu rozetă reprezintă imitații, acestea fiind bătute în ateliere neoficiale, posibil și în zona Dunării de Jos²⁴. În privința înfățișării imaginii de pe avers, au fost observate două tipuri de rozete: cu petale pline (aspect natural) sau cu petale generate (sugerate) de un traseu liniar în jurul cercului central²⁵. Eugen Nicolae, regretatul nostru coleg, a încercat să găsească explicații privind rațiunea reprezentării respectivei rozete pe monede și a presupus că ar fi vorba despre o figură legată de astrologie de origine sasanidă și anume despre reprezentarea celor șapte planete, cu soarele (sau cu imaginea suveranului) în medalion central, înconjurat de șase medalioane cu celelalte planete, făcând referire la un disc astrologic inedit, descoperit în localitatea Furceni, raionul Orhei, în apropiere de Orheiul Vechi²⁶.

În general, este destul de greu de diferențiat emisiunile originale de imitațiile mai bine executate, multe exemplare fiind și slab conservate. Această afirmație se referă și la cele trei monede din tezaurul analizat. Prima monedă, conform imaginii de pe avers și a legendei, pare a reprezenta o emisiune din anul 753 AH, cu toate că anul este redat neclar. Rozeta este de tipul celor cu petale generate de un traseu liniar, având reprezentat în vârful sau între petalele acesteia un ornament din trei frunzulițe și cartuș hexalobat pe margini. Cea de-a doua monedă, conform figurării cartușului hexalobat, având câte o buclă în locurile de unire a lobilor, pare a fi o emisiune din anul 761, tip 11²⁷. Spre deosebire de primele două, imaginea rozetei de pe cea de-a treia piesă este puternic denaturată, însă acest tip de rozetă a mai fost atestat și în alte descoperiri, fără a fi considerată imitație²⁸. În ce privește legenda de pe revers, aceasta ar corespunde emisiunilor cu rozetă datate cu anul 765, atribuite unor ateliere mobile legate de numele lui Abdallah (769–770 AH / 1367–1369; 771–772 AH / 1369–1371), funcționale și sub hanul Muhammad Tulak (771–782 AH / 1369–1380) și Toktamış (780–798 AH / 1378–1395)²⁹.

Cum am menționat mai sus, Eugen Nicolae, ca urmare a cercetării descoperirilor izolate de emisiuni cu rozetă de la Orheiul Vechi, Costești, dar și din Dobrogea, a admis existența unei producții locale de imitații ale emisiunilor cu rozetă, precum și a altui tip - cu vultur bicefal, pe care a situat-o spre sfârșitul domniei lui Canibek și în anii următori, mai ales după 1359, când începe războiul civil din Hoarda de Aur, în ajunul venirii lui Abdallah în regiune³⁰. În ce privește exemplarele discutate, nu excludem faptul că acestea ar putea aparține producției locale de emisiuni menționate mai sus.

Ultima monedă din micul lot de la Suceava este puternic tocită pe ambele fețe și descentrată, mai ales pe revers. Imaginea de pe avers ar sugera reprezentarea unui animal spre stânga. În numismatica Hoardei de Aur au existat mai multe tipuri de emisiuni cu motiv animalier, cum ar fi cele cu leopard sau cu diferite reprezentări cu lei³¹. În baza legendei de pe revers, am putea să atribuim această monedă emisiunilor anonime de Krim de la mijlocul secolului al XIV-lea (Lebedev 2000, II, nr. M 41). Și în acest caz, trebuie totuși să avem în vedere că moneda ar putea fi și o imitație după tipul menționat.

Monedele descoperite la Suceava în zona „Câmpul Șanțurilor”, cu toate datele incerte ale descoperirii lor, sunt o mărturie importantă a existenței unui nivel de locuire anterior construirii cetății, dar și a amenajării zonei adiacente de

²⁰ Janina 1970, 202, p. 25, 29 a, 31 a–g; Lebedev *et alii* 2005, p. 131–141.

²¹ Klovov, Lebedev 1999, p. 64–66.

²² Nicolae 2015, p. 126.

²³ Klovov, Lebedev 2000, p. 335–336.

²⁴ Boldureanu, Nicolae 2015, p. 126.

²⁵ Nicolae, Costin 2003, p. 183.

²⁶ Boldureanu, Nicolae 2023, p. 44–45.

²⁷ Klovov, Lebedev 2010, p. 486, fig. 17.

²⁸ vezi Klovov, Lebedev 2010, p. 485, fig. 16.

²⁹ Savosta 2013, p. 54.

³⁰ Nicolae 2003, p. 176; Nicolae 2005, p. 89–93; Boldureanu, Nicolae 2015, p. 126.

³¹ Klovov, Lebedev 2010, p. 480; Klovov, Lebedev 2000, p. 316–317.

protecție a acesteia. Această descoperire vine să le completeze pe cele realizate de-a lungul timpului și să aducă noi informații despre circulația monedei tătărești la est de Carpați, într-o zonă care s-a găsit întotdeauna la confluența dintre Orient și Occident.

CATALOG

HOARDA DE AUR

Anonime, perioada lui Canibek (741–758 AH / 1341–1357)

Puluri

Saray al-cedid

753 AH ?

Av. Rozetă cu șase petale generate de un traseu liniar; în partea de sus a petalelor ornament din trei frunzulițe; pe margini, cartuș hexalobat.

Rv. *Duri be Saray / al-cedid / 753 (?)*

Nicolae 2003 (pentru tipul de rozetă); Klokov, Lebedev 2000, nr. 30–31 d; Janina 1970, 202, nr. 31 a.

1. AE AE, 1,38 g; 16 × 18 mm, nr. inv. MC/3405-1

761 AH ?

Av. Rozetă cu șase petale generate de un traseu liniar; în partea de sus a petalelor ornament din trei frunzulițe; pe margini cartuș hexalobat; buclă în locul de unire a lobilor .

Rv. *Duri be Saray / al-cedid / [...]*.

2. AE 1,08 g, 16 mm; MC/3405-2. tip 1 (Klokov, Lebedev 2010, p. 486, fig. 17).

Imitație. Prototip emisiuni anonime cu rozetă, perioada lui Canibek (741–758 AH / 1341–1357)

3. AE 1,66 g, 15 × 17 mm ; MC/3405-3

Emisiune anonimă, secolul XIV

Krim

Av. Leu spre stânga?

Rv. Tamgaua Casei lui Batu însoțită de legendă ilizibilă, în stânga și în dreapta; Lebedev 2000, II, nr. 41?

4. AE 1,01 g, 14 × 16 mm; MC/3405-1

Planșa I. Monede tătărești de la Suceava – Câmpul Șanțurilor (a doua jumătate a secolului XIV). 1–4 (numerele corespund numerelor din catalog).

Plate I. Tatar coins from Suceava – Câmpul Șanțurilor (the second half of the 14th century). 1–4 (the numbers on the plate correspond to those in the catalogue).

BIBLIOGRAFIE

- Andronic 1965 – Al. Andronic, *Orașele moldovenești în secolul al XIV-lea în lumina celor mai vechi izvoare rusești*, Romanoslavica 11, 1965, p. 203–218.
- Batariuc 1993 – P. V. Batariuc, *Necropola medievală de la Suceava-„Câmpul Șanțurilor”*, ArhMold 16, 1993, p. 229–249.
- Batariuc 2010 – P. V. Batariuc, *Din nou despre ceramica „Hoardei de Aur” din teritoriul dintre Carpați și Prut*, ArhMold 33, 2010, p. 243–253.
- Batariuc, Hău 1998 – P. V. Batariuc, Fl. Hău, *Un encolpion din secolele XIII–XIV descoperit la Suceava*, ArhMed 2, 1998, p. 155–160.
- Boldureanu, Dergaciova 2023 – A. Boldureanu, L. Dergaciova, *Catalogul descoperirilor monetare*, în: A. Boldureanu, L. Dergaciova, E. Nicolae (eds.), *Monede și obiecte de metal descoperite la Costești, raionul Ialoveni*, Chișinău, 2023, p. 53–145.
- Boldureanu, Nicolae 2015 – A. Boldureanu, E. Nicolae (eds.), *Moneda în Republica Moldova*, Chișinău, 2015.
- Boldureanu, Nicolae 2023 – A. Boldureanu, E. Nicolae, *Descoperiri monetare islamice*, în: A. Boldureanu, L. Dergaciova, E. Nicolae (eds.), *Monede și obiecte de metal descoperite la Costești, raionul Ialoveni*, Chișinău, 2023, p. 29–51.
- Busuioac 1970 – E. Busuioac, *Șanțul de apărare al orașului Suceava în secolul al XV-lea (Raport definitiv)*, MCA 9, 1970, p. 401–406.
- Dejan 2008 – M. Dejan, *Moneda poloneză în cadrul circulației monetare în secolele XVI–XVII la Suceava*, în: *Mai aproape unii de alții. Zilele culturii poloneze Suceava. Materialele simpozionului*, Suceava, 2008, p. 69–72.
- Emandi 1988 – Em. I. Emandi, *Contribuții la cunoașterea evoluției urbanistice a orașului Suceava între secolele XIV–XX*, RMM-MIA 19(1), 1988, p. 24–39.
- Giurescu 1997 – C. C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, ediția a II-a, București, 1997.
- Gogu 1999-2001 – M. Gogu, *Monedele bizantine aflate în colecția numismatică a Muzeului Național al Bucovinei din Suceava*, Suceava 26–28, 1999–2001, p. 283–310.
- Gorovei 1983 – Șt. S. Gorovei, *Note de istorie medievală suceveană*, Suceava 10, 1983, p. 187–227.
- Gorovei 2014 – Șt. S. Gorovei, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, ediția a doua adăugită, Iași, 2014.
- Janina 1970 – S. A. Janina, *Monety Zolotoj Ordy iz raskopok i sborov Povolzhskoj Arheologicheskoi Jekspedicii na Carevskom gorodishhe v 1959–1962*, în: *Povolzh'e v srednie veka*, Moskva, 1970, p. 194–223.
- Klokov, Lebedev 1999 – V. B. Klokov, V. P. Lebedev, *Zagadki novosarajskogo chekana mednyh monet v Zolotoj Orde*, în: *Sed'maja Vserossijskaja numizmaticheskaja konferenciya. Tezisy dokladov i soobshhenij*, Moskva, 1999, p. 64–67.
- Klokov, Lebedev 2000 – V. B. Klokov, V. P. Lebedev, *Dzhuchidskie monety s Vodjanskogo Gorodishha*, Stepî Evropy v jepohu srednevekov'ja 1, Doneck 2000, p. 303–344.
- Klokov, Lebedev 2010 – V. B. Klokov, V. P. Lebedev, *Monetnyj kompleks s Carevskogo Gorodishha*, Stepî Evropy v jepohu srednevekov'ja 8, Doneck 2010, p. 437–504.
- Lebedev 2000, III – V. P. Lebedev, *Korpus monet Kryma v sostave Zolotoj Ordy. III. Monety vremeni Toktamyscha, ego sopernikov i preemnikov (1375–1430)*, Numizmatika i faleristika 3(15), 2000, p. 10–15.
- Lebedev et alii 2005 – V. P. Lebedev, V. M. Pavlenko, A. I. Bugarchev, *Kompleks mednyh monet s Madzharskogo gorodishha*, în: *Trudy Mezhdunarodnyh Numizmaticheskikh Konferencij. Monety i denezhnoe obrashhenie v mongol'skih gosudarstvah XIII–XV vekov*, Moskva 2005, p. 131–141.
- Matei 1963 – M. D. Matei, *Contribuții la istoria orașului Suceava*, București, 1963.
- Matei 1988 – M. D. Matei, *Etapele devenirii Sucevei medievale*, RMM-MIA 19(1), 1988, p. 7–12.
- Matei 1989 – M. D. Matei, *Civilizație urbană medievală românească. Contribuții*, București, 1989.
- Matei, Olteanu 1961 – M. D. Matei, Șt. Olteanu, *Noi date cu privire la dezvoltarea meșteșugurilor în Suceava feudală*, SCIV 12(1), 1961, p. 121–133.
- Mitrea et alii 1955 – B. Mitrea, Gh. Diaconu, M. Matei, Al. Alexandrescu, N. Constantinescu, T. Martinovici, C. Nicolescu, Șt. Olteanu, *Șantierul arheologic Suceava-Cetatea Neamțului*, SCIV 6(3–4), 1955, p. 753–818.
- Martinovici 1961 – T. Martinovici, *Meșteșugul metalurgiei pe teritoriul Cetății de Scaun de la Suceava*, SCIV 12(2), 1961, p. 315–334.
- Nicolae 1996 – E. Nicolae, *Descoperiri monetare de la Suceava (I)*, BSNR 86–87, 1992–1993, 1996, p. 179–198.
- Nicolae 2003 – E. Nicolae, *Un tezaur de monede ale Hoardei de Aur descoperit la Orheiul Vechi*, BSNR 92–97, 1998–2003, 2003, p. 189–193.
- Nicolae 2005 – E. Nicolae, *Monedele de tip Costești-Gârla*, în: *Simpozion de Numismatică, dedicat Centenarului Societății Numismatice Române (1903–2003)*, Chișinău, 26–28 noiembrie 2003, *Comunicări, studii și note*, București, 2005, p. 89–104.
- Nicolae 2015 – E. Nicolae, *Monedele Hoardei de Aur*, în: A. Boldureanu, E. Nicolae (eds.), *Moneda în Republica Moldova*, Chișinău, 2015, p. 119–126.
- Nicolae, Costin 2003 – E. Nicolae, B. Costin, *Monede din secolele XIII–XIV descoperite în Dobrogea*, BSNR 92–97, 1998–2003, 2003, p. 175–187.
- Popovici-Baltă, Ursulescu 1980 – R. Popovici-Baltă, N. Ursulescu, *Descoperiri arheologice din secolele XIV–XV de la Suceava-Parcul Cetății*, ArhMold 9, 1980, p. 93–102.
- Savosta 2013 – R. Savosta, *Mednye monety Zolotoj Ordy, Zapadnaja chast' Ulusa Dzhuchi. Katalog*, Lugansk, 2013.
- *** 1954 - ***, *Șantierul arheologic Suceava-Cetatea Neamțului (r. Suceava, reg. Suceava)*, SCIV 5(1–2), 1954, p. 257–324.

ABREVIERI / ABRÉVIATIONS / ABBREVIATIONS

- AA – Archäologischer Anzeiger. Deutsches Archäologisches Institut, Darmstadt, München, Tübingen–Berlin
(A)ARMSI – Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București
ACD – Acta Classica Universitatis Scientiarum Debrecenensis, Debrecen
ActaArchHung – Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
ActaHistArt – Acta historiae artium Academiae scientiarum Hungaricae, Akadémiai Kiadó, Budapesta
ActaMN – Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
ActaMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
AÉ – L'Année épigraphique, Paris.
AIIA Iași – Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
AIIC – Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”, Cluj
AJBA – American Journal of Biological Anthropology
AJPA – American Journal of Physical Anthropology
AK – Archaeologiai Közlemények, Pest
AnSt – Anatolian Studies, British Institute of Ankara
AnUCDC – Analele Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”
AnUVT – Annales d'Université « Valahia » Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire
AO – Arhivele Olteniei, Craiova
ArchBulg – Archaeologia Bulgarica, Sofia
ArchÉrt – Archaeológiai Értesítő, Budapest
Argesis – Argesis. Muzeul Județean Argeș. Pitești
ArhMed – Arheologia Medievală
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași
AȘUI – Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Az Érem – Az Érem kiadványai, Budapest
Banatica – Banatica. Muzeul Banatului Montan, Reșița
BARBrSer – British Archaeological Reports. British Series, Oxford
BARIntSer – British Archaeological Reports. International Series, Oxford
BCMI – Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice
BerRGK – Bericht der Romisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main
BibIstroPontica-P – Biblioteca Istro-Pontica. Seria Patrimoniu, Tulcea
BJ – Bonner Jahrbücher – Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums in Bonn, Bonn
BMC – *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, Londra: I, *Augustus to Vitellius*, 1923; II, *Vespasian to Domitian*, 1930; III, *Nerva to Hadrian*, 1936; IV, *Antoninus Pius to Commodus*, 1968; V, *Pertinax to Elagabalus*, 1950 (H. Mattingly); VI, *Severus Alexander to Balbinus and Pupienus*, 1962 (R.A.G. Carson).
BMI – Buletinul Monumentelor Istorice, București
BMJT – Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
BSNR – Buletinul Societății Numismatice Române, București
Buridava – Buridava. Studii și materiale, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu”, Râmnicu Vâlcea
CA – Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie a României, București
Caiete ARA – Caiete ARA. Asociația Arhitectură, restaurare, arheologie, București
Carpica – Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău
CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România
CEpR – Cronica Epigrafică a României
Cerclst – Cercetări Istorice, Iași
CICSA – Centrul de Istorie Comparată a Societăților Antice, Facultatea de Istorie, Universitatea din București
CIL – *Corpus Inscriptionum Latinarum*, I–XVII, Berlin
CN – Cercetări Numismatice. Muzeul Național de Istorie a României, București
CNM, V.1 – *Corpus Nummorum Moldaviae*, vol. V.1, Chișinău
CRAI – Académie des inscriptions et belles-lettres. Comptes rendus des séances de l'année ...
Crisia – Crisia. Muzeul Țării Crișurilor, Oradea

- Dacia – Dacia / Dacia Nouvelle Série. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Académie Roumaine. Institut d'archéologie « V. Pârvan », Bucarest
- Danubius – Danubius. Revista Muzeului de Istorie Galați
- DHA – Dialogues d'histoire ancienne, Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité
- Documenta Praehistorica – Documenta Praehistorica, University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Archaeology, Ljubljana
- EphemDac – Ephemeris Dacoromana, Roma
- EphemNap – Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca
- ERSIR – *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*, I – V, V. Spinei, D. N. Rusu (coord.), Suceava, 2021
- FolArch – Folia Archaeologica. A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve. Annales Musei Nationalis Hungarici, Budapest
- Fontes I – *Fontes Historiae Daco-Romanae – Izvoarele istoriei României*, I, București, 1964
- Fontes II – *Fontes Historiae Daco-Romanae – Izvoarele istoriei României*, II, București, 1970
- FSI – Forensic Science International
- Glasnik – Glasnik. Srpsko Arheološko Društvo (Journal of the Serbian Archaeological Society), Belgrad
- Hierasus – Hierasus. Muzeul Județean Buzău
- HOMO – HOMO. Journal of Comparative Human Biology, Stuttgart
- Ialomița – Ialomița. Studii de cercetări de arheologie, istorie, etnografie și muzeologie, Slobozia
- IDRE – C. C. Petolescu, *Inscriptiones Daciae Romanae. Inscriptiones externae – Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie*, I-II, București, 1996-2000
- IGB – G. Mihailov, *Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae*, vol. I-V, Sofia, 1956-1970
- IGLR – E. Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV–XIII descoperite în România*, București, 1976
- IGRR – *Inscriptiones Graecae ad Res Romanas pertinentes*, publiées par R. Cagnat, J. Toutain, G. Lafaye, Paris, 1906-1927
- IJP – International Journal of Paleopathology
- ISM – *Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris antiquae. Series altera: Inscriptiones Scythiae Minoris Graecae et Latinae – Inscriptiile din Sythia Minor*: I. *Inscriptiones Histriae et vicinia – Histria și împrejurimile* (Dionisie M. Pippidi), București, 1983; II. *Tomis et territorium – Tomis și teritoriul său* (Iorgu Stoian), București, 1987; III. *Callatis et territorium – Callatis et son territoire* (Alexandru Avram), București – Paris, 1999; IV. *Tropaeum – Durostorum – Axiopolis* (Emilian Popescu), București – Paris, 2015 ; V. *Capidava – Troesmis – Noviodunum* (Emilia Doruțiu-Boilă), București, 1980; VI.2. *Supplementa 2. Tomis et territorium – Tomis et son territoire* (Alexandru Avram, Maria Bărbulescu, Livia Buzoianu), București – Paris, 2018
- Istros – Istros. Muzeul Brăilei „Ferdinand I”, Brăila
- IzvestijaVarna – Izvestija na Narodnija Muzej (Izvestija na Varnenskoto Arheologičesko Družestvo), Varna
- JAHA – Journal of Ancient History and Archaeology, Cluj-Napoca
- JAS – Journal of Archaeological Science, Amsterdam
- JAT – Journal of Ancient Topography
- JFS – Journal of Forensic Studies
- JITE – Journal of Institutional and Theoretical Economics
- JHE – Journal of Human Evolution
- LRBC – *Late Roman Bronze Coinage A.D. 394-498*, Londra, 1965: I, *The Bronze Coinage of the House of Constantine A.D. 324–346* (P. V. Hill, J. P. C. Kent); II, *Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A.D. 346–498* (R. A. G. Carson, J. P. C. Kent).
- MarNero – Il Mar Nero. Annali di archeologia e storia, Roma
- MemAnt – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
- Marmatia – Marmatia. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare
- MCA – Materiale și Cercetări Arheologice, București
- MCSEE – Monedă și comerț în Sud-Estul Europei, Sibiu
- MEFRM – Mélanges de l'École française de Rome. Moyen Âge, Rome
- MER – *Catalogue des monnaies de l'Empire romain*. II. J.-B. Giard, *De Tibère à Néron*, Paris, 1988 ; III. J.-B. Giard, *Du soulèvement de 68 après J.-C. à Nerva*, Paris-Strasbourg, 1998
- MFMÉ-SA – A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica, Szeged
- MIR – *Moneta Imperii Romani*. 14. B. Woytek, *Die Reichsprägung des Kaisers Traianus (98–117)*, I–II, Wien, 2010; 18. W. Szaivert, *Die Münzprägung der Kaiser Marcus Aurelius, Lucius Verus und Commodus (161–192)*, Wien, 1986.
- Mousaios – Mousaios. Buletinul Științific al Muzeului Județean Buzău
- MuzNaț – Muzeul Național, Muzeul Național de Istorie a României, București
- Numizmatičar – Numizmatičar. Casopis za anticki i stari jugoslovenski novac, Belgrad

- Numizmatikai Közlöny – Numizmatikai Közlöny. A Magyar Numizmatikai Társulat, Akadémiai Klado, Budapest
- NZ – Numismatische Zeitschrift, Viena
- Oltenia – Oltenia. Studii și Comunicări, Craiova
- Paléorient – Paléorient: revue interdisciplinaire de préhistoire et de protohistoire du sud-ouest et de l'Asie centrale, Paris
- PBF – Prähistorische Bronze Funde, München – Stuttgart
- Peuce – Peuce. Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea
- PME – H. Devijver, *Prosopographia militiarum equestrium quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum*, Leuven, I (A–I, 1976), II (I–V, 1977), III (1980; indici)
- Pontica – Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța
- Przegląd Archaeologiczny – Przegląd Archaeologiczny, Institut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Wrocław
- PZ – Prähistorische Zeitschrift, Institut für Prähistorische Archäologie, Berlin
- RAASI – Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare, Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Republica Moldova
- RAN – Repertoriul Arheologic Național / National Archaeological Repository
- RCAN – Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice, București
- RESEE – Revue des Études Sud-Est Européennes. Academia Română. Institutul de Studii Sud-Est Europeene, București
- RevArh – Revista Arheologică, Chișinău
- RGZM – Barbara Pferdehirt, *Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, Mainz, I-II, 2004
- RI – Revista Istorică. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București
- RIC – *The Roman Imperial Coinage*, Londra: I², *From 31 BC to AD 69*, 1984 (C. H. V. Sutherland); II, *Vespasian to Hadrian*, 1926 (H. Mattingly, E.A. Sydenham); II.1, *From AD 69–96. Vespasian to Domitian*, 2007 (I. A. Carradice, T.V. Buttrey); II.3, *From AD 117–138. Hadrian*, 2019 (R.A. Abdy, P.F. Mittag); III, *Antoninus Pius to Commodus*, 1930; IV.1, *Pertinax to Geta*, 1968 (H. Mattingly, E.A. Sydenham); IV.2, *Macrinus to Pupienus*, 1938; IV.3, *Gordian III – Uranian Antoninus*, 1949 (H. Mattingly, E. A. Sydenham, C. H. V. Sutherland); V.1, 1927 (reimprimat 1968; P. H. Webb); VII, *Constantine and Licinius A.D. 313–337*, 1966 (P.M. Bruun); VIII, *The Family of Constantine I A.D. 337–364*, 1981; X, *The Divided Empire and the Fall of the Western Parts A.D. 395–491*, 1994 (J.P.C. Kent)
- RMD – Margaret M. Roxan, *Roman Military Diplomas*, London: I. *Roman Military Diplomas 1954–1977*, 1978; II. *Roman Military Diplomas 1978–1984*, 1985; III. *Roman Military Diplomas 1985–1993*, 1994; Margaret M. Roxan, P. Holder, *Roman Military Diplomas IV*, 2003; P. Holder, *Roman Military Diplomas V*, 2006
- RMM-MIA – Revista Muzeelor și Monumentelor – Monumente Istorice și de Artă, București
- Romanoslavica – Romanoslavica. Asociația Slaviștilor din România, București
- RPC – *Roman Provincial Coinage*, Oxford (https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/search/map?volume_id=)
- RPC, VII.2 – *Roman Provincial Coinage. VII.2. From Gordian I to Gordian III (AD 238–244): all provinces except Asia*, Londra/Paris, 2022 (J. Mairat, M. Spoerri Butcher, cu contribuția M. Amandry, R. Bland, K. Butcher, J. Nurpetlian, U. Peter).
- RRH – Revue Roumaine d'Histoire, Bucarest
- SAA – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
- SCIA.AP – Studii și Cercetări de Istoria Artei. Seria Artă Plastică
- SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
- SCN – Studii și Cercetări de Numismatică, București
- SHA – *Scriptores Historiae Augustae*, Teubner, Leipzig, 1965
- Simpozion Chișinău 2003 – *Simpozion de numismatică dedicat Centenarului Societății Numismatice Române (1903–2003)*, Chișinău, 26–28 noiembrie 2003, București, 2005.
- SMIM – Studii și Materiale de Istorie Medie. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București
- SMMIM – Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară, București
- SNGCop 2 – *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals, Danish Royal National Museum*, Copenhaga, 1942–1969 (serie reeditată); II, *Thrace and Macedonia*, West Milford, 1982.
- SP – Studii de Preistorie, București
- StCl – Studii Clasice, București
- StratumPlus – Stratum Plus, Școala Superioară de Antropologie, Chișinău, St Petersburg, București
- Suceava – Suceava. Anuarul Muzeului Național al Bucovinei, Suceava
- SympThrac – Symposia Thracologica, București
- Syria – Syria. Archéologie, art et histoire. Institut Français du Proche-Orient
- TdE – Trabajos de Egiptología. Papers on Ancient Egypt, Universidad de La Laguna, Tenerife, Spania

Th-D – Thraco-Dacica, București

Tyragetia – Tyragetia. Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Chișinău

VAH – Varia Archaeologica Hungarica V. Redigit Csanád Bálint. Publicationes Instituti Archaeologici Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest

Valachica – Valachica. Studii și cercetări de istorie și istoria culturii, Complexul Muzeal Național „Curtea Domnească”, Târgoviște

ZPE – Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn

ZRVI – Zbornik radova Vizantološkog instituta. The Institute for Byzantine Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrad